

Γιώργος Ζάρβανος

Μετά τον θάνατο του Σωκράτη το 399 π. Χ. και σε ηλικία είκοσι οκτώ ετών, «καθά φησίν Ερμόδωρος»¹, ο Πλάτων κατέφυγε μαζί με άλλα μέλη του σωκρατικού κύκλου στον Ευκλείδη, στην περιοχή των Μεγάρων², όπου παραμένων εκεί ο φιλόσοφος εδέχθη τις επιδράσεις της σχολής των «Μεγαρικών». Οι επιδράσεις αυτές συνετέλεσαν στη σύλληψη της *Θεωρίας των Ιδεών* του³.

Μετά από λίγο καιρό ο Πλάτων ταξίδευσε προς την Κυρήνη της Β. Αφρικής, όπου εκεί γνώρισε τον περίφημο γεωμέτρη Θεόδωρο⁴, πρόσωπο σχετιζόμενο μάλλον με τους πυθαγορείους, χωρίς όμως να υπάρχουν γι' αυτό επαρκή ιστορικά στοιχεία. Ο Πλάτων μετά από την Κυρήνη ταξίδευσε στην Κ. Ιταλία «προς τους πυθαγορικούς Φιλόλαον και Εύρυτον»⁵, απ' όπου και αναχώρησε μετά από λίγο καιρό για να διαμείνει στην Αίγυπτο «παρά τούς προφήτας»⁶.

Ο κύκλος των περιηγήσεων του Πλάτωνος στον τότε «γνωστό κόσμο» θα ολοκληρωθεί μ' ένα τρίπτυχο επισκέψεων του φιλοσόφου στην Σικελία.

¹ Διογένη Λαέρτιου 'Βίοι φιλοσόφων' III 6, 4 .καθώς και Zeller , E., 'Die philosophie der Griechen', Λειψία, 1923, (επιμελημένο από τον W. Nestle) p.18 .

² "Βίοι φιλοσόφων", II, 106, 7-9 καθώς και III, 6, 5. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την σημαντική αυτή περίοδο της ζωής του Πλάτωνος βλ. Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848- 1931) 'Πλάτων', βιβλίο 1^ο (νεότητα), κεφ. 7^ο (Η υπεράσπιση του Σωκράτη), σσ. 211-213. Μετάφραση στα ελληνικά: Ξενοφών Αρμύρος, εκδ. ΚΑΚΤΟΣ, ΑΘΗΝΑ, 2005.

³ Όπως υποστηρίζει ο καθηγητής Burnet στο βιβλίο του «Greek Philosophy» (βλ. *Μέρος I*, σ.σ. 168-170), στην πλατωνική *Πολιτεία*, η *Ιδέα του Καλού* ευρίσκεται εντός των παισίων της σωκρατικής διδασκαλίας, και έτσι καθίσταται δυνατόν να ευρεθεί ένας κοινός κρίκος, συνδέων τον Σωκράτη με τον ελεατικό Ευκλείδη τον Μεγαρέα.

⁴ Βασικό πρόσωπο του διαλόγου 'Θεαίτητος'. Βλ. επίσης αναφορικά προς τον χαρακτηρισμό εκείνον που αποδίδει στον Θεόδωρο ο Ξενοφών στο επιγραφόμενο «Απομνημονεύματα» σύγγραμμά του, και ειδικότερα στο βιβλίο Δ' (βλέπε κεφ. II, πργ. 10, στ. 8-9).

⁵ Διογένη Λαέρτιου «Βίοι φιλοσόφων» III 6, 7-8.

⁶ Στο ίδιο, III 6, 8-9.

Το πρώτο ταξίδι αυτού του τρίπτυχου θα πραγματοποιηθεί περίπου το 388 π. Χ., όταν ο φιλόσοφος, σε ηλικία περίπου σαράντα ετών⁷, θα επισκεφθεί τον Διονύσιο Α΄ τον «Ερμοκράτους»⁸, τύραννο τότε των Συρακουσών. Απώτερος σκοπός του φιλοσόφου ήταν να εφαρμοσθούν οι πολιτειακές του θεωρίες οι αφορώσες την οργάνωση των Ελληνικών πόλεων στην ευρύτερη περιοχή της Σικελίας, εν όψει της απειλής των Καρχηδονίων.

Στην αυλή του Διονυσίου Α΄ ο Πλάτων θα γνωρίσει τον νεαρό ακόμη Δίωνα, αδελφό της συζύγου του τυράννου. Η γνωριμία αυτή θα εξελιχθεί σε γνήσια πνευματική φιλία, ενώ ο Δίων γοητευμένος από την προσωπικότητα του μεγάλου φιλοσόφου θα παραμείνει έκτοτε και μέχρι το τέλος της ζωής του όχι μόνον θιασώτης της φιλοσοφίας του, αλλά και διαπρύσιος οπαδός της Ακαδημίας. Δυστυχώς όμως για τον Πλάτωνα, η φιλία του με τον Δίωνα δεν θα του εξασφαλίσει το κατάλληλο «ενδιαίτημα» στην αυλή του Διονυσίου. Η αυταρχικότητα του τυράννου, όπως και η περιφρόνησή του για την φιλοσοφία θα ενοχλήσουν τον φιλόσοφο —παράγοντες αρνητικοί, οι οποίοι και θα καταστήσουν απρόσφορο το έδαφος για τη διεξαγωγή ενός γόνιμου διαλόγου μεταξύ των δύο ανδρών, και ως εκ τούτου ο φιλόσοφος δεν θα καταφέρει εν τέλει να υλοποιήσει το όραμά του για σύμπτωση πολιτικής εξουσίας και ορθής φιλοσοφίας· όραμα, το οποίον ο Πλάτων εκφράζει στην Ζ΄ επιστολή του (326 b), καθώς και στην *Πολιτεία* (473 c). Τουναντίον μάλιστα θέλει κινδυνεύσει και η ζωή του ακόμη, όταν κατόπιν εντονότατης λογομαχίας του με τον Διονύσιο⁹ ο φιλόσοφος θα αποπεμφθεί προς την εμπόλεμη τότε κατά των Αθηναίων Αίγινα¹⁰. Εκεί ο Πλάτων θα πωλείτο ως δούλος, αν δεν εμφανιζόταν ένας Κυρηναίος την καταγωγή, ο Αννίκερης, για να τον εξαγοράσει έναντι του ποσού των τριάντα μνών¹¹.

⁷ Πρβ. Πλάτωνος *Επιστολή Ζ΄*, 324 a.

⁸ Διογένη Λαέρτιου *Βίοι φιλοσόφων*, III 18, 5.

⁹ Διογένη Λαέρτιου *Βίοι φιλοσόφων*, III 18, 8-9.

¹⁰ Περί τού πολέμου τού γενομένου μεταξύ Αθηναίων και Αιγινήτων βλέπε προσφυσώς στο 5^ο βιβλίο τού επιγραφομένου *Ελληνικά* ιστορικού συγγράμματος του Ξενοφώντος.

¹¹ Διογένη Λαέρτιου *Βίοι φιλοσόφων* (III 20, 2-3): «Λυτρούται δη αυτόν κατά τύχην παρών Αννίκερης ο Κυρηναίος είκοσι μνών- οι δε τριάκοντα[...]» Ο Α. Ε. Taylor, στο βιβλίο του *Πλάτων, ο άνθρωπος και το έργο του*, ισχυρίζεται ότι η αφήγηση αυτή του Διογένη Λαέρτιου, πως ο Διονύσιος δηλαδή ο Α΄ έδωσε εντολή να αποπεμφθεί ο Πλάτων στην εμπόλεμη περιοχή της Αίγινας, όπου ο Κυρηναίος Αννίκερης εξαγόρασε την ελευθερία του, δεν ανταποκρίνεται στην ιστορική πραγματικότητα (πρβ. κεφ. Α΄ *Η ζωή τού Πλάτωνα*:

Το δεύτερο ταξίδι αυτού του τρίπτυχου επισκέψεων του φιλοσόφου στην Σικελία θα πραγματοποιηθεί περίπου το 367 π. Χ., πάλι στις Συρακούσες, όπου μετά τον θάνατο του Διονυσίου Α΄ στον βασιλικό θρόνο θα ανέλθει ο τριαντάχρονος υιός του Διονύσιος ο Β΄.

Εκείνη την περίοδο ισχυρός άνδρας στην πολιτική σκηνή των Συρακουσών ήταν ο Δίων· αυτός που, όπως είδαμε πιο πριν, είχε συνδεθεί προ είκοσι ετών με τον Πλάτωνα. Η διαταραγμένη προσωπικότητα του νεαρού διαδόχου, σε συνδυασμό με την έλλειψη επιστημονικής του κατάρτισης και παιδείας, συνθέτουν την εικόνα ενός ηγέτη ανάξιου για τα καθήκοντα που είχε αναλάβει. Η πολιτική ανικανότητα του νέου αυτού ηγεμόνα, καθιστούσε την πόλη των Συρακουσών αφενός μεν κοινωνικά αποδιοργανωμένη, αφετέρου δ' ευάλωτη στρατιωτικά· και όλα αυτά σε μια περίοδο, όπου η Καρχηδόνα αποτελούσε απειλή για την ύπαρξη των ελληνικών κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή της Σικελίας. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο τον Χαιρωνέα, η ελλιπής μόρφωση του νεαρού Διονυσίου ήταν αποτέλεσμα της κακής του διαπαιδαγώγησης, καθ' ότι ο πατέρας του στερούσε από αυτόν συνειδητά την επιστημονική του εκπαίδευση, από φόβο, μήπως προτρεπόμενος από διδασκάλους και πνευματικούς καθοδηγητές επιβουλευθεί την εξουσία του¹².

Ο Δίων, εκτιμών ότι η πόλη των Συρακουσών είναι ουσιαστικά ακυβέρνητη, κατορθώνει επί τέλους να πείσει τον ίδιο τον Διονύσιο να στείλει ανθρώπους να προσκαλέσουν τον Πλάτωνα στις Συρακούσες (βλ. *Επιστολή Ζ΄ 327 d-e*). Ο Πλάτων, παρά τους ενδοιασμούς που είχε λόγω των αναμνήσεών του από το προηγούμενο ταξίδι, τελικά δέχεται αυτή την πρόσκληση· αυτήν τη φορά όμως είχε ως μοναδικό του στόχο την συστηματική εκπαίδευση του Διονυσίου, ούτως ώστε ο νεαρός ηγεμών να καταστεί επί τέλους αντάξιος των περιστάσεων και ανταποκριθεί στην εξωτερική εκείνη απειλή, η οποία έφερε, για άλλη μια φορά, το όνομα των Καρχηδονίων, των κατά τους χρόνους εκείνους νεμομένων την περιοχή του ΒΔ άκρου του νησιού (βλ. *Επιστ. Η΄ 353 a-b*).

μετάφραση: Ιορδάνης Αρζόγλου: Εκδοτικός οίκος Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1990).

¹² Βλ. *Πλούταρχου βιογραφίαι* 'Δίων' chap. 9 sect. 1-2 υπό Κ. Ziegler, *Plutarchi vitae parallelae*, vol. 2.1, 2η εκδ. Leipzig, Teubner, 1964, σσ. 93-135.

Αφικνούμενος λοιπόν στις Συρακούσες ο φιλόσοφος δεν χάνει καιρό και ξεκινά αμέσως μαθήματα στον νεαρό ηγεμόνα. Η προσπάθεια όμως αυτή του Πλάτωνα δεν εκαρποφόρησε, διότι η μόρφωση του Διονυσίου είχε παραμεληθεί για πολύ καιρό· και δεν έφθανε μόνον αυτό, αλλά ο νεαρός ηγεμόνας φθονούσε επί πλέον και τον Δίωνα, καθότι εκείνος υπερείχε έναντι αυτού σε αρετή. Τα πράγματα μετά από λίγο καιρό χειροτερεύουν, όταν ο Διονύσιος κατηγορών τον Δίωνα ότι «επιβουλεύεται την τυραννίδα... τον εμπάζει σ' ένα μικρό πλοίο και τον στέλνει στην εξορία» (*Επιστολή Ζ' 329 c*), τέσσερις μήνες μετά από την άφιξη του Πλάτωνα στην περιοχή (*πρβ. το ίδιο χωρίο*). Την περίοδο αυτή, ο Πλάτων θα παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα εγκάθειρκτος τρόπον τινά παρά την βασιλική οικία του Διονυσίου Β' στην ακρόπολη των Συρακουσών (*Επιστολή Ζ' 329 e*)· έπειτ' από λίγο καιρό ο φιλόσοφος θα καταφέρει να πείσει τον Διονύσιο, ούτως ώστε να τον αφήσει να επιστρέψει στην πατρίδα του· όπερ και εγένετο.

Τέλος, ο Πλάτων πραγματοποιεί περί το 361 π. Χ. την τρίτη και τελευταία του επίσκεψη στις Συρακούσες, επιχειρών εκ νέου να υλοποιήσει το περίφημο όραμά του: **την συγκρότηση ομοσπονδίας των ελληνικών πόλεων**. Δυστυχώς όμως, για άλλη μια φορά, τα σχέδιά του όχι μόνο δεν ευοδώνονται, αλλά διατρέχει επί πλέον και προσωπικό κίνδυνο από τους σωματοφύλακες του Διονυσίου (*Επιστολή Ζ' 350 a*). Η περιπέτεια αυτή του Πλάτωνα θα είχε τραγική κατάληξη, αν δεν επενέβαινε ο Ταραντίνος Αρχύτας, ο οποίος και οργάνωσε την ασφαλή διαφυγή τού φιλοσόφου από την Σικελία (*Επιστολή Ζ' 350 a-b*)¹³.

¹³ Σύμφωνα με τον Α. Ε Taylor: «Αν ο Πλάτων πετύχαινε στις Συρακούσες, ίσως να μην είχε συντελεστεί το σχίσμα των Εκκλησιών και να μην υπήρχε σήμερα το 'Ανατολικό ζήτημα'. » (Βλ. *Πλάτων, ο άνθρωπος και το έργο του*, σ. 28 (μετάφραση: Ι. Αρζόγλου: Εκδοση: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1990). Κατά τον J. Burnet (*Greek Philosophy*), το γεγονός ότι η ενοποίηση της Σικελίας ήταν προϊόν της νίκης των Ρωμαίων επί των Καρχηδονίων, οδήγησε σ' ένα κομβολόγιο γεγονότων που κατέληξε στη ρήξη μεταξύ της Ανατολικής Ευρώπης και του εκλατινισμένου ελληνισμού της Δύσης.